

יצחק בן-מודכי

בין האמת לבדיון

דוד שחר: סוכן הוד מלכותו,
הוצאת הדר, 1979.

כותרת-המשנה של הרומאן מלמדת אותנו שזהו "סיפור של אהבה ופרשה של בגידה שתחילתם במלחמת העולם השנייה וסופם במלחמת יום הכיפורים". כבואך אל הרומאן עצמו מסתבר שאין זו אהבה כפשוטה (ודאי לא סיפור-אהבה) וגם הבגידה איננה בגידה ובעצם דק שתי הנקודות המציינות את הזמן הן עובדות שאין לערער עליהן.

ספרו זה של דוד שחר מביא לפני הקורא, בעיקר רן, את סיפור קורותיו של הסרג'נט היינריך ריינהולד שגולד בברלין כבן לאב יהודי, היה עד למשברים משפחתיים – והללו טבעו חותמם בנפשו. בתקופת מלחמת-העולם השנייה אנו מוצאים את היינריך ריינהולד הנ"ל (שבינתיים נהפך להנרי) בין כוחות הצבא הבריטי הנלחם במדבר המערבי כנגד כוחותיו של המצביא הגרמני המהולל רומל. שם גם נפצע ריינהולד, ועקב כך הוא מועבר לבית החולים "ויקטוריה אוגוסטה" בירושלים, וכאן – בעיר הזאת, המוכרת היטב לקוראיו של דוד שחר – מתחילות למעשה הרפתקאותיו השונות והמשונות של הנרי ריינהולד.

אחת, והעיקרית שבהן, היא פרשת אהבתו ויחסיו המיניים של ריינהולד עם תמרה, שהיא אשת-חברה ואשת-בנקאי מעשירי העיר הלוחם בו בזמן כחייל

בין שורות הצבא הבריטי. יחסים אלה אינם יחסי-אהבה שיגרתיים. כאן אנו מוצאים את ריינהולד הלהוט אחר נשים, השקרן, המחליט-ואינר-עושה, וכך הוא נופל-לא-נופל ברשתה של ציידת הגברים שהיא ספק נימפומאנית, ספק מתוסכלת, ספק מופרעת, ספק אמנית, ספק אוהבת, הדוברת שקרים ואמיתות למחצה ולרביע בעת ובעונה אחת.

בתוך כך משרת ריינהולד באגף המודיעין במטה הצבא הבריטי הממוקם במלון המלך דוד. עם תום מלחמת-העולם השנייה משתחרר ריינהולד מהצבא ומתגייס לאצ"ל. הוא משתתף בפעולות גרילה שונות, ששיאן – הפיצוץ המפורסם של מלון המלך דוד. לאחר מכן, וכאן מסתבכת העלילה – וראוי לציין גם מרתקת את הקורא – נחשד ריינהולד על-ידי מפקדת האצ"ל בבגידה. הוא נוסע-נמלט לאירופה, ולבסוף הוא מתגלה כמיליונר אמריקאי באחד מפרבריה האמידים ביותר של העיר לוס אנג'לס.

זהו, בקיצור נמרץ, סיפור עלילתו העיקרי של "סוכן הוד מלכותו". הקיצור הנמרץ חוטא ללא כל ספק לעלילתו המלאה של הרומאן, וזאת משום שכוונת המספר, כפי הנראה, איננה לספק רק את קורותיו וארועיו של ריינהולד; אל אלה נשורים ארועים העוברים על המספר עצמו – הן בילדותו, הן במשפחתו, והן בתקופת שירותו כקצין קישור במילואים במלחמת יום הכיפורים. כן אנו מוצאים פה סיפורים נוספים, שצרה היריעה מלפרסם. בעזרת כל אלה מתחקה המספר (המוצג בסיומו של הרומאן כדוד שחר עצמו) על עקבותיו של ריינהולד שאותו הכיר בעודו ילד, דולה אינפורמציה על אודותיו, מצרף את חלקי הפסיפס הנפרדים – עד לפגישתם המאוחרת, לאחר כשלושים שנה, שבה

משלים המספר את קטעי הסיפור ובונה את הפסיפס השלם והאמיתי.

הן ריינהולד והן תמרה אהובתו – שני הגיבורים הראשיים – אינם דמויות "חיוביות" או "שליליות". שניהם גם יחד ממוקמים בתחום הביניים שבין ה"טוב" ל"רע", בין השחור ללבן. עם זאת, ולמרות הסתייגויות אחדות, הדמויות הן מרתקות, שופעות חיים, והעלילה המסתבכת והולכת מציגה אותן במלוא חיוניותן.

אחד הדברים שדאוי לתת עליהם את הדעת ברומאן – ואף ייתכן שזהו הדבר העיקרי בו – הוא השימוש שעושה דוד שחר בשטח ההפקר שבין הבדיון לבין האמת ועובדותיה ההיסטוריות. לקורא מן השורה קשה לדעת היכן נגמרת האמת העובדתית והיכן מתחיל הרומאן להיות פריירווחו של המספר. כל זה מסתבך עוד יותר לקראת סוף הרומאן, כשהמספר מציג את עצמו כסופר דוד שחר – ואז עולה השאלה המסקרנת ביותר חריפותה. בגלל העלילה הסבוכה, צירופי-המקרים, והזימונים הבלתי-יריאיים, ברור שאין זו "אמת", כל האמת, ושום דבר זולת האמת". מאידך גיסא, יש יסודות לא מעטים הרומזים לכיוון של מעין סיפור אמיתי אם אמנם סבוך, שאכן ארע כך או אחרת. למען האמת, הדבר החשוב איננו פתרונו של השאלה שהוצגה לעיל, אלא העובדה שדוד שחר עושה חיל ברומאן זה דווקא בשטח הביניים העמום והבלתי-ברור שבין האמת לבדיון. וזהו גם אחד הדברים שמעניקים לרומאן את כוחו.

עם זאת, אי-אפשר שלא להתייחס כאן לחטיבה סיפורית בולטת, ואולי מופגנת, העוסקת בחוויותו המיניות (המסעירות מאוד) של ריינהולד. כידוע, מפריד גבול דק ביותר בין העיסוק האמנותי בנושא המיני לבין פורנוגרפיה סתם. השימוש במושג "עיסוק אמנותי" אין משמעו שלספרות אסור להיות חושפנית ואפילו גסה וברוטאלית (ראה, למשל, את "חוגו של סרטן" להנרי מילר). מאידך גיסא, המין כשלעצמו, ובעיקר תיאורים מגוונים של משגלים למיניהם – כל אלה חדלו בימינו להיות דבר סנסאציוני ובוודאי לא מטרה כשלעצמה (כבר ב"תפוז הקנאי", שהוא תוצר מובהק של שלהי שנות ה-60, מאוזכר הנושא המיני בכינוי ההמעטה The In-Out Business). ואפשר גם לנסח זאת בצורה אחרת, פשוטה יותר: לתיאורים מיניים בספרות יש צידוק בתנאי שהם מוצלחים – אם מבחינה פונקציונאלית, כתורמים במשהו לראייה חדשה של דברים, ואם מכל בחינה אפשרית אחרת (אגב, גם הפורנוגרפיה היא לגיטימית בתנאי שהיא מוגדרת מראש כפורנוגרפיה, לכל המעונן). ובאשר לספרו זה של דוד שחר, אפשר למצוא נסיבות מקילות – ואולי אפילו יותר מזה – לחשיפה המחולטת של כל ההרפתקאות המיניות של

ריינהולד וידידתו הלהוטה אחריהן. הדבר עוזר, כמובן, לאיפיון הדמויות ולהעמדתן באור המתאים. אך למרות זאת, ובסיכומו של דבר, דומני שחטיבה זו היא הפחות מוצלחת ברומאן – ולו משום שאין היא מגיעה לרמתם של פריקים אחרים. ייתכן שאין זו אמנם פורנוגרפיה לשמה, אך ברור שאין זו גם אמנות צרופה.

יש ברומאן זה גם בעיה של אמנות. בנוסף לכל האמור לעיל יש גם אי-אילו דברים (בעיקר צירופי-מקרים וזימונים כלתי מסתברים) העלולים לפגום באמינותו של הסיפור (ואינני יכול להחליט אם הדבר נעשה במתכוון או בשוגג). ואולם, בענן זה דומה שחוקי הבדיון דוחקים הצדה את חוקי המציאות, ובינאמיקה של התבנית העלילתית ושל הדמויות נבלע חלק נכבד מסדרת הדברים הבלתי מסתברים. תוצאת כל אלה היא ש"סוכן הוד מלכו" תו" הוא אמנם רומאן מעניין ומרתק, הנקרא בנשי"מה אחת, אך בו בזמן זהו גם רומאן בעייתי, שאינו עשוי מעור אחד, המשאיר את הקורא עם רגשות מעורבים.